

ЎЛКА МАОРИФ КОМИССАРИАТИ ТАРАФИДАН:

Мусулмон мактабларида дин дарслари

Ўткан 1918 йил 4 ноябрда Маориф комиссариати тарафиндан чиқарилгон 38 рақамли буйруқнинг 6-моддасинда мусулмон мактабларида дин дарслари ўқитмок тўғрисида тубандаги сўзлар ёзилгон эди:

«Мусулмон халқи ўртасиндаги тараккиётнинг озлигин ва унлар орасиндаги таассуб ва қоралиқларни эътиборга олиб, дин дарслари тўғрисида мусулмон мактабларига истисно қилинур, ҳам мусулмон мактабларидан шогирдларига (имомлар тарафиндан ўқитилмок шарти ила) тахорат ва шунга ўхшаш муҳимрок хавойижи динияларин ўргатмакка муаллимларга ихтиёр берилди».

Бутун Туркистон жумхуриятиндаги ерлик мактабларда дин дарсларини ўқитув ва мактабда ибодатлар қилдирув манъ қилингон холда, ёлгуз мусулмонлар учун истисно тариқида дин дарсларини бермокга рухсат этилур, чиқорилгон мазкур буйруқ ё халқ орасига тамом тарқалмаган ва ёхуд тарқалган бўлса ҳам, мухтасар бўлгонлиги учун мазмуни яхши англашилмагон. Биноаналайх, халқ орасинда ерлик мактабларга муҳаббат ва рағбат ўрнига нафрат пайдо бўлиб, гўё ерлик мактабларда дин дарслари ўқитилмайдир, шубҳасила кўп қишилар болаларини олиб, эски мактабларга бергонликлари ва баъзи ўринларда ерлик мактабларни очмокка халқнинг мамониъат кўрсатганлиги ва болаларин мактабларга бермагонликлари эшитиладур. Холбуки, юқорида ёзилгон буйруқ мусулмон мактабларинда дин дарслари ўқутмокка қомил ихтиёр берадур. Мисола, буйруқда «Тахорат ва шунга ўхшаш муҳимрок хавойижи динияларин» дейилганки, муҳимрок хавойижи диния орасина намоз, рўза, ҳаж, закот, эътикодот, ахлоқ ва одоб мамошират ва муқаммал суратда Қуръони қарим ва шунларга ўхшаш заруриёти диниянинг ҳар бири қерақдур. Буйруқда манъ қилинган бир нарса бор бўлса, ул ҳам имомлар томонидан ўқитилмогидур. Холбуки, Русия мактабларида дин дарсларин ҳар вақт пўплар юриб ўқитганлар. Мусулмон мактабларида эса дин дарсларин шул вақтгача имомлар юриб ўқитмасдан, фақат мактаб муаллимларининг ўзлари ўқитгонлар, шул сабабли ул шарт мусулмон мактабларида дин дарсларини

мукамал суратда ўқитмоққа ҳеч бир ҳалал келтирмайдир. Ибодат масаласига келгонда, мусулмонлар учун ҳар ерда муъбад ва масжиддир. Мусулмон болаларин ибодатдин ҳеч ким манъ қилгани йўқ, улар тилаган ўринларида муаллимлари бошлиқ тилаганларича ибодат қила билурлар. Мусулмон мактабларида дин дарслари ўқитмоқ тўғрисидаги буйруқни бу тарика тафсил бермак ила буни ҳам илова қилинурки, ерлик мактабларида дин дарслари ўқитмоқ учун муаллимларга қомил ихтиёр берилган.

Бу ихтиёрдин фойдаланиб, ҳар бир муаллим ўзининг дарс жадвалига лоақал ҳафтада уч-тўрт соат дин дарслари киритуб (бошқа фанларнинг соатига зарар етқурмаслик шарт ила), ул соатларни ибодат, эътиқодиёт, Қуръон ва ахлоқ каби қисмларга бўлиб ўқитмоққа виждонан мажбур ўлса керак. Хозиргача баъзи мактабларда дин дарслари берилмас экан, иш ҳукумат нуксонидан эмас, балки муаллимларнинг нуксонлари ва буйруқдан ҳабарсизликларидан. Бу ҳусусда қўл остиларидаги муаллимларга тегишли буйруқ ва маълумотни бермоқ ва дин дарслари учун муфассал програмлар тузиб эълон этмак маҳаллий маориф шўъбалари ҳузуридаги турк шўъбаларининг вазифаларидир. Эски мактабларга келсак, уларда на илм-билим бор ва на дин бор. Балки ёш болаларнинг руҳоний ва ҳам жисмоний жихатдан ҳароб этилиб ётган танбалхоналардир. Биноаналайх, ундай зарарли мактаблари етарлик ёки мактаблар очилгон ҳар бир ўринда ёпар. Даромадларнинг текисроқларини ижтимоий таъминотга ёзиб, маишатларин ундан таъмин этдирмоқ, ёшроқларин таълим ва тарбия курсларида бир оз ўқитиб, янги мактабларга муаллим ўлароқ ўрнаштирмоқ лозимдур.

Аммо ёлғиз Қуръони қаримни ҳифз этдирмоқ мақсади ила давом этуб тургон қорихоналар (бошларида муктадир қорилар турмоқ шарт ила) ёйилмасдан, аввалги ҳолларида давом этмақлари мумкиндур.

Ўлка Маориф комиссари: **Мухаммадамин Афандизода**

Турк шўъбаси мудир: **Мунаввар кори**

«Иштирокиюн» газетаси, 1919 йил, 28 апрел